

לחרמי כהנים יחול הקדש עילוי, ועל כן נקט התנא בלשון רבים, שבעצם דין זה קאי גם על קדשי בדק הבית.

זמקדישין אותן הקדש עילוי. ישנן דעות הסוברות שאין אדם יכול להקנות לחברו זכות 'טובת הנאה' שיש לו בדברים מסוימים [עכ"פ לדעת האומר 'טובת הנאה אינה ממון'], שזכות זו אין בה ממש לעשות בה הקנאה (ע' קצות החשן רעו סק"ב רג סק"א; נתיה"מ רעו סק"ד; בית הלוי ח"ג מו,ג בדעת העיטור). ומכל מקום מבואר כאן שאפשר להקדיש קדשי מזבח לבדק הבית ב'הקדש עילוי', ומתחייב המקדיש להקדיש דמי טובת הנאה שיש לו באותם קדשים. בטעם הדבר נאמרו כמה פירושים; –

יש מי שכתב שההקדש חל מגזרת הכתוב ואין ללמוד קנינים מהקדש (עפ"י שו"ת מהרי"ט ח"ב יו"ד ה). ויש מפרשים ש'הקדש עילוי' אינו חל בגוף הדבר אלא גזרת הכתוב היא שמתחייב בדמיו, ולכן מועיל הקדש זה להתחייב דמי טובת הנאה (עפ"י בית אפרים או"ח מא ותורות חסד או"ח מד, ב – עפ"י מהרי"ט; אחיעזר ח"ג א,ה; חלקת יואב חו"מ כג. ויש דעות ש'הקדש עילוי' חל רק מדרבנן לדעת חלק מהאמוראים – ערש"י בהמשך הסוגיא). ויש אומרים: דוקא מעשה קנין כגון משיכה אינו תופס בטובת הנאה, שהיא זכות חיצונית ואינה בגוף החפץ כדי שהקנין יתפוס בה, אבל הקדש החל בדיבור, מועיל אף על טובת הנאה (עפ"י מקור חיים בפתיחה להל' פסח תלא סק"ג. מובא כ"ז באנצ. תלמודית ערך 'טובת הנאה' כרך יט עמ' קלט).

(ע"ב) 'בבעלי מומין שיפדו הכתוב מדבר...' – ואם תאמר, שמא דוקא בבעל מום מעיקרו, אבל תם ונעשה בעל מום אין לו פדיון? – אפשר מדכתיב כל בהמה טמאה משמע אף בתם ונעשה בעל מום יש לו פדיון. אי נמי מדכתיב אשר לא יקריבו משמע שמדובר בשהוקדשה להקרבה. גם י"ל (כפי שיש לשמוע מפרש"י על התורה) שעיקר הכתוב בא ללמד שאין פדיון לתמימים, שלא נאמר שהבהמה כמנחה שעד שלא נתקדשה בכלי יש לה פדיון (עפ"י חדושים ובאורים).

דף לג

(ע"ב) 'כל הקדשים שנפל בהן מום ושחטן, רבי מאיר אומר יקברו וחכמים אומרים יפדו.' פירוש, ששחטם בפנים [שאם בחוץ הלא נראה שאסורים מדרבנן מטעם 'שחוטי חוץ' ואף על פי שאין ראויים לפנים ואין חייבים עליהם כרת]. ובזה נחלקו ר"מ וחכמים; האם דינם כדין חולין שנשחטו בעזרה כיון שהם עומדים להיפדות, הלכך דינם בקבורה, או כיון שקדשים הם והיו בני פדיון קודם שחיתתם, גם עתה יש להם פדיון. ועדיין צ"ע (עפ"י שפת אמת).

זאלו הן הנשרפין... ותרומה טמאה – שני טעמים בדבר; לפי שתרומה דומה לקדשים. ועוד שמא יבוא לידי תקלה, לאכלה – לכך הצריכו חכמים שריפה (עפ"י רש"י שבת כג: כה.). ואעפ"י שמדאורייתא אין דין תרומה טמאה בשריפה דוקא אלא מדרבנן – אפרה מותר [כפי שמשמע מפשט הדברים שהתרומה נמנית עם שאר הנשרפים], משום שתרומה טמאה איסור אכילה ולא איסור הנאה. וגם לפי מה שכתבו התוס' שהתרומה אסורה בהנאה של כילוי, האפר מותר, שענין כילוי כמוהו כאכילה וזה שייך רק בגוף הדבר ששם תרומה עליו ולא באפר (עפ"י קהלות יעקב פסחים יח). ויש סוברים [על פי הטעם הראשון] ששריפה בתרומה הוא דין תורה, בדומה לקודש (כן דעת הריב"א בתוס' שבת כד: ד"ה לפי, וכן צדדו שם התוס' שם כה. ד"ה כך).

ואם תאמר (כן הקשה הרש"ש), אם כן כיצד מותר לזלף יין של תרומה טמאה לקרקע (כמו שאמרו בפסחים כ), והלא קדשים שנפסלו דינם בשריפה, ואף במשקין, כמו שאמרו (בזבחים צב). הדם והשמן והמנחות והנסכים שנטמאו – עושה להן מערכה בפני עצמן ושורפן (וכן אמרו בתוספתא סוף תמורה שהיין שנטמא עושה לו מדורה ושורפו).

ויש לומר, מפני שמשקין אינם בני שריפה אלא האש מיבשת אותם ובכך הם מתכלים, על כרחך לומר שדין 'שריפה' האמור בהם מתקיים בכל איבוד מן העולם ולא דוקא בשריפה, הלכך כשמזלף יין על אדמה הרי זהו ביעורו ומותר, ואולם קדשים פסולים שדינם לשרפם בעזרה דוקא (בקדש באש תשרף), והלא העזרה כולה מרוצפת אבנים, לפיכך אין מתקיים שם איבוד כי אם על ידי כילוי באש (עפ"י קהלות יעקב תמורה טו).

לפי זה, מה שפרש רש"י 'את שדרכן לשרוף ואת שדרכן להקבר יקבר – אערלה וכלאי הכרם, לאו דוקא הוא [ודלא כהרש"ש שפרש לאפוקי תרומה טמאה] שהרי גם שאר איסורי הנאה של משקין דינם בקבורה, דהיינו ביעורם, אלא לפרש בא שבערלה וכלה"כ עצמם יש מהם שדרכם בשרפה ויש מהם בקבורה. ושמה בא לאפוקי משקי קדשים שאף שאינם ראויים לשריפה אינם נקברים כאמור.

וע' מקדש דוד (יז), שהקשה ממה שמצינו בכ"מ שדם פסול ישפך לאמה (ע' זבחים לד: עח. ורש"י שם פב.), ואין דינו בשריפה כמובא בבבביתא בדף צב הנ"ל 'הדם והשמן... שנטמאו עושה להן מערכה בפ"ע ושורפן'.

דף לד

'אשם תלוי ישרף. רבי יהודה אומר: יקבר'. רש"י כאן וכן הרמב"ם בפירושו המשנה מפרשים שמדובר שנודע לו קודם לאחר שחיטתו שלא חטא. וכן כתב רבנו חננאל בפסחים (כה). בין באשם תלוי בין בחטאת העוף הבאה על הספק, שנודע לו קודם מתן הדם.

(בר"ח שם מובאת ברייתא הכורכת אשם תלוי וחטאת העוף הבאה על הספק עם חולין שנשחטו בעזרה, שר"י אומר בכולם בקבורה ור"ש אמר בשריפה. ומשמע לכאורה שהכל מחלוקת אחת היא, שהרי אשם תלוי שנודע לו קודם זריקה נעשה חולין בעזרה.

ולפי"ז יש לישב תמיהת התוס' בפסחים (כת. ד"ה אמרו לו) לדבריהם דרבנן שאשם תלוי בשריפה אמאי לא ילפינן חמץ מגותר. אך אם טעמם משום חולין בעזרה אתי שפיר, שהרי שריפתם אינה מדין תורה כמש"כ רש"י. והתוס' לשיטתם הולכים שמפרשים דגוזה"כ היא, כבסמוך.

ואולם תנא דמתניתין נקט בסתם שחולין בעזרה בקבורה ואשם תלוי בשריפה. יתכן מפני שסבר שגם א"ת שנודע קודם זריקה אינו חולין (ע' בכריתות כג-כד מחלוקת תנאים), או שסובר שבזה ודאי יש לגזור אטו קדשים, ולכך בשריפה מדרבנן (וכ"כ בשפ"א). וכן צ"ל בחטאת העוף הבאה על הספק, שאם נודע קודם המיצוי הריהי חולין מדאורייתא (ע"ש כה), ולפר"ח בזה מדובר במתניתין וסתם התנא שישרף, דלא כחולין בעזרה. ולפי"ז אפרם אסור שהרי מדאורייתא אין דינם בשריפה). ואולם הראב"ד (בפירושו לתורת כהנים ט, ד) כתב שאשם תלוי וחטה"ע הבאה על הספק שנפסלו דינם בקבורה (לרבי יהודה) מפני שאינם דומים לקרבנות המילואים שכתוב בהם שריפה. וכן רש"י בפסחים (שם) פירש מחלוקתם באשם תלוי שארע בו פסול (וכן משמע מהתוס' שם שהביאו מתו"כ דרשה על כך, ומשמע שגורת הכתוב היא בכל אשם תלוי וחטה"ע הבאה על הספק. וע"ע בשפ"א כאן).

ז"ל הנשרפין לא יקברו. פרש"י, שמא ימצאם אדם ויאכלם. והקשה הגרעק"א (בגליון ובתשובה קמד)

לפירוש ר"י מבואר יש חילוק בין מתפיס לבדק הבית, שחל הקדש עילוי מהתורה, למתפיס
 לחרמי כהנים שאין הקדש עילוי אלא מדרבנן (עפ"י משנה למלך שם).

כמה דמים הוא נותן? הרי שהתפיס עולה לחרמי כהנים, אם היתה נדר – נותן את דמיה, שהרי היה חייב
 באחריותה ונמצא שכולה שלו. ואם נדבה – לפרש"י (ור"ג בערכין כה) נותן כפי טובת הנאה שיש לו בה,
 שיכול ליטול דבר מועט מישראל חברו כדי שיתן עולתו זאת לבן בתו כהן להקריבה במשמרתו. והתוס'
 פרשו (עפ"י ערכין כה) ששומא זו אמורה רק בבכור הנאכל וכד', אבל בשאר עולה אוימים כמה אדם רוצה
 ליתן בבהמה זו להעלותה עולה אעפ"י שאינו חייב.

ב. קדשי בדק הבית שהתפיסם בין לקדשי מזבח בין לחרמי כהנים לא עשה כלום. (רש"י פירש משום שאין
 שייכת 'טובת הנאה' בקדשי בדק הבית. והתוס' חולקים שהרי שייך לשום כמה אדם היה נותן לבדק הבית
 אעפ"י שאינו חייב. ולכן פרשו הטעם מפני שבקדשי בדק הבית אין זכות לבעלים בהם יותר מכל אדם,
 שלא קדשי מזבח ששם הבעלים עליהם לפדותם כשהוממו. וע' שפת אמת; קהלות יעקב יב).
 לאחר שבאו ללשכת בדק הבית, מותר לשנותם לקדשי מזבח [כגון שהוצרכו לקרבנות ולא
 הספיק להם מתרומת הלשכה] (עפ"י ירושלמי שקלים ספ"ה; רמב"ם שקלים ה', ערכין ב' ג' – 'הגה
 האריה').

ג. חרמי כהנים שהתפיסם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית לא עשה כלום.

א. זהו לפי דעת מי שאומר שהחרמים ניתנים לכהני משמר, על כן אין לבעלים שום טובת הנאה
 בהם, אבל לדעת החולק, אם עתה החרם ביד ישראל הרי יש לו בו טובת הנאה ועל כן
 נותן דמי טובת הנאה להקדש (ערש"י ותוס').

ב. דין זה לא הוזכר ברמב"ם. ושמא מפני שהוא פשוט ונלמד מדין קדשי בדק הבית, וגם אין בו
 כלל ענין טובת הנאה (ע' משנה למלך ערכין ו, ה; לקוטי הלכות).

דפים לב – לג

נה. מה דינם של קדשי מזבח וקדשי בדק הבית שמתו תמימים ובעלי מומים?

קדשים שמתו, נחלקו תנאים בדבר אם יפדו או יקברו, ונחלקו אמוראים בפירוש מחלוקתם. ושורש
 המחלוקת הוא בדין 'העמדה והערכה', אלו קדשים טעונים 'העמדה' בשעת הערכה ופדיה ואלו אינם
 טעונים; –

קדשי מזבח תמימים שמתו – יקברו. ואפילו אם נוקטים שקדשי מזבח אינם טעונים העמדה והערכה, מעשה
 עשו בהם חכמים שלא יפדו הואיל והיו ראויים להקרבה.

קדשי מזבח בעלי מומים שמתו; אם קדם מומם להקדשם, בין לרבי שמעון בין לחכמים יפדו, שאינם בכלל
 'העמדה והערכה' (והעמיד... והעריך הכהן את ה – למעט בעל מום מעיקרו). ואולם לדעת האומר אין
 פודים את הקדשים להאכילם לכלבים אין לפדותם כשמתו אלא כשעבר ושחטם שחיטה כשרה שראויים
 למאכל אדם. ולתנא דבי לוי, וכן שנה לוי במשנתו: אפילו בעל מום מעיקרו ואפילו חיה ועופות בכלל
 העמדה והערכה הם, הלכך אם מתו יקברו.

קדם הקדשם למומם – לדברי רבי שמעון (וכן דעת רבי מאיר בברייתא. וכן סתמה המשנה בבכורות יד) יקברו,
 שטעונים העמדה והערכה (והעמיד... והעריך הכהן אתה בין טוב ובין רע – איזהו דבר שחלוק בין טוב

ובין רע הוי אומר זה קדשי מזבח). ובדעת חכמים נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש האם יקברו (שהכתוב המצריך העמדה מדבר על קדשי מזבח שנפל בהם מום) או יפדו (בין טוב ובין רע – איזהו דבר שאינו חלוק בין טוב ובין רע, הוי אומר זה קדשי בדיק הבית, ואמר קרא אתה – למעט קדשי מזבח).

משמע בגמרא שגם רבי יוחנן מודה שישנה דעת תנאים בברייתא שקדשי מזבח יפדו שאינם בכלל העמדה והערכה, אלא שסובר שאין כן דעת חכמים במשנתנו (עפ"י תוס').

קדשי בדיק הבית; לדברי חכמים במשנה – יקברו (שהכתוב מדבר בקדשי בדיק הבית כאמור. ובהם אין חילוק בין תמימים לבע"מ ובין בע"מ מעיקרא או לאחר ההקדש. עפ"י רש"י, וכ"מ ברמב"ם – ל"ה), ולדברי רבי שמעון יפדו (שלדבריו מדבר הכתוב בקדשי מזבח כנ"ל, וממעט קדשי בדיק הבית מאתה), ואולם תמימים יקברו אף לדבריו מפני שהמתפיס תמימים לבדיק הבית נתקדשו למזבח הלכך עשו בהם מעלה שלא יפדו.

א. הלכה כחכמים ואליבא דרבי יוחנן, שבין קדשי מזבח בין קדשי בדיק הבית, יש בהם העמדה והערכה הלכך אם מתו יקברו (רמב"ם ערכין ה"ב), מלבד בקדשי מזבח שקדם מומם להקדשם (איסורי מזבח א, יא).

ב. בספר שער המלך (בכורים י, ב) נסתפק באותם שדינם בקבורה מפני שצריכים העמדה והערכה, מה הדין בעבר ופדאם. ובספר חדושים ובאורים תמה על הספק, הלא כיון שאינם ראויים להעמדה והערכה לא נאמר בהם דין פדיון כלל.

אמנם כתב שמתברר שבהמה שהיא בת העמדה והערכה, אף שמצוה לכתחילה להעמידה ולהעריכה (כפשט הדברים, וע' משל"מ איסורי מזבח א, י שצדד האם צריכים להביא בהמה לב"ד דוקא כדי לשומה), אם עבר ופדה שלא בפניה בלא הערכה – פדוי שאין זו אלא מצוה לכתחילה.

דפים לג – לד

נו. א. אלו הם איסורי הנאה הנקברים ואלו הם הנשרפים?

ב. האם רשאים לשרוף את הנקברים ולקבור את הנשרפים?

ג. מה דין אפרם של איסורי הנאה?

א. אלו הם הנקברים; קדשים שמתו (כמפורט לעיל); נפלי קדשים, והשליה בכללם; שור הנסקל; עגלה ערופה; צפרי מצורע; שער נזיר [ופרשו רב נחמן ורבי אלעזר: בנזיר טמא]; פטר חמור (ויש דעה שפטר חמור מותר בהנאה אפילו לאחר עריפה. ע' בכורות ט-י); בשר בחלב; חולין שנשחטו בעזרה (וכן אמר רבי יהודה בתורת כהנים צו ט והוא ת"ק דמתניתין. ראב"ד שם). רבי שמעון אומר: חולין שנשחטו בעזרה דינם בשריפה, ואפילו היה שנשחטו בעזרה.

א. מצות קבורה באיסורי הנאה – מדרבנן, שלא יבואו בהם לידי תקלה (עפ"י כרתי ופלתי פו; מקו"ח בפתיחה לסי' תלא).

ב. בטעמו של רבי שמעון שחולין שנשחטו בעזרה בשריפה, פרש"י (כאן ובקדושין נה) גזרה דרבנן משום קדשים פסולים [ולא חילקו חכמים בגזרותיהם הלכך השווו דין היה לבהמה, הגם שאין היה בקדשים. ומלשון התוס' בקדושין שם (ד"ה וכן) משמע לפום ריהטא ששריפתם מהתורה. אך יש לדחות שכוונתם על עיקר האיסור, ול"ד השריפה. וגם מש"כ ר"ג כאן להשוותם לקדשים י"ל דמדרבנן קאמר]. והלכה כחכמים שדינם בקבורה, ואפרם אסור (רמב"ם שחיטה ב, ב פסוה"מ יט, יא). ואף לר"ש נראה שאפרם אסור, שהרי דין השריפה מדרבנן ולא באו חכמים להקל אלא להחמיר (עפ"י המקנה וחמדת שלמה קדושין שם; תפארת ישראל ועוד).